

Elk אלק

הסוחרים היהודים שהתיישבו התיישבות קבע בערי ליטא הופיעו באלק כסר במאה ה־17. בתיעוד נמצא מידע כי בשנת 1451 היהודים יאצ'קו ושאנדן קיבלו מהמגיסטר הגדול של מסדר הצלבנים לודוויג פון ארליכסהאוזן אישור לנהל עסקי מסחר בעיר וסביבותיה. יתכן והיו סוחרים נוספים כאלה.

האזכור העתיק ביותר בדבר יהודי המתגורר באלק מגיע משנת 1707. נוספים באו בעקבותיו וכבר ב-1715 התקיימה קהילה שמנתה 29 בני אדם. בראשית המאה ה־18 התחוללה עלייה בגודל הקהילה היהודית, שסיבתה הייתה נעוצה בהקלות בתקנות המפלוגות. בשנת 1840 הקהילה היהודית באלק מנתה 90 בני אדם, וב-1871 – 285. ב-1848 היהודים החלו בבניית בית כנסת בנוי לבנים בסגנון ניאוגוטי. הבנייה נסתיימה בשנת 1851. החל משנת 1837 היה לקהילה היהודית גם מקום נפרד לקבורת הנפטרים. בשנת 1847 קמה קהילה דתית ע"י ביהכ"נ. הצבור היהודי בעיירה זו התפתח וגדל עד לתחילת המאה ה־20. בשנת 1905 הצבור היהודי מנה 367 בני אדם. משך שלושים השנים הבאות מספר התושבים היהודים באלק קטן עד לכדי 150 בני אדם ב-1932. ולמרות זאת הקהילה היהודית באלק היוותה אחת הקהילות הגדולות בפרוסיה המזרחית.

כבר בסוף שנות העשרים של המאה ה־20 הלכי רוח אנטישמיים התחזקו בעיירה. אלה גברו עוד יותר עם עליית אדולף היטלר ומפלגתו הנאצית לשלטון ב-1933. החלו מעצרים של אנשי שם ממוצא יהודי, חל חרם על בתי עסק יהודים. הרדיפות והתקפות הגיעו לשיא בארועי ליל הבדולח (9-10 בנובמבר 1938) שבמהלכו נשרף בית הכנסת ונחרבו ונשדדו חנויות בבעלות יהודית.

חלק מתושביה היודיים של אלק החליטו להגר לחוץ לארץ או לעבור לברלין. קרוב לשמונים יהודים בני העיר נספו בשואה במחנות הריכוז ובגטאות. רק מעטים שרדו את השואה.

בית העלמין הוא הזכר היחיד הנותר באלק מהצבור היהודי. הוא נוסד למרגלות תל הקרוי Jerusalemberg ("הר ירישלים"), ברחוב קילינסקייגו דהיום. בתל טמונים שרידי אדם. לא ברור עד תום האם הכינוי Jerusalemberg מקורו במקום קבורה ליהודים שהיה קיים כבר. יתכן מאד שנטמנו כאן מתים במגפות וגם אלה שלא היה ניתן לקברם ליד הכנסייה – לדוגמא זרים מבחינת הדת או התרבות.

שטח בית העלמין השתרע על 0,1 הקטר והוא גודר בחומת לבנים. בית העלמין היה מוקף בחומת לבנים. הכניסה אליו היתה דרך שער מרשים. במהלך מלחמת העולם הראשונה – בשנת 1916 – נקברו כאן חיילי צבא רוסיה בני דת משה. קרוב לוודאי כבר בשנות השלושים של המאה ה־20, לאחר עליית הנאצים לשלטון, בית העלמין נחרב. בעשרות השנים שלאחר מכן השטח העלה עשבים, ושיירי המצבות נשדדו. בשנות הששים של המאה ה־20 עמדה כאן רק מצבה אחת. בשנת 1976 חוסלו שאריות הסממנים של בית העלמין שהיה במקום. בימנו נשתמרו רק כמה אבני קטע מהחלקה ששימש את בית שדה, ככל הנראה שרידי גדר ישנה ואבן אחת מגולפת – כנראה חלק של מצבה. העלמין הוא כיום חלק מכיכר ע"ש יוחנן פאולוס השני.

בשנת 2019 קרן השימור של המורשת היהודית וקרן לתמיכה במדע ובעסקים מימנו את הקמתו של לוח זכרון בצורת מצבה מסוגנת לזכר היהודים הקבורים בבית העלמין.